

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 347.949

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СУДУ

Бортнік О.Г.,
к.ю.н., доцент кафедри охорони інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті досліджені напрями підвищення ефективності цивільного судочинства з позиції процесуальної активності суду. Зроблений висновок, відповідно до якого розширення повноважень суду із залучення учасників процесу та формування доказового матеріалу за своєю ініціативою буде сприяти ефективності судового захисту.

Ключові слова: процесуальна активність суду, змагальність, ефективність судового захисту.

Бортнік О.Г. / ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГРАЖДАНСКОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА И ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ СУДА / Харьков-ский национальный университет внутренних дел, Украина

В статье исследованы направления повышения эффективности гражданского судопроизводства с позиции процессуальной активности суда. Сделан вывод, согласно которому расширение полномочий суда по привлечению участников процесса и формированию доказательного материала по своей инициативе будет способствовать эффективности судебной защиты.

Ключевые слова: процессуальная активность суда, состязательность, эффективность судебной защиты.

Bortnik O.G. / THE EFFECTIVENESS OF THE CIVIL PROCEEDINGS AND THE PROCEDURAL ACTIVITY OF THE COURT / Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

The article explores ways to improve the efficiency of civil proceedings with the position of the procedural activity of the court. The author analyzed European directions of the optimization powers of the courts. It has been established that they are associated with the development of a mixed-type proceedings. It is characterized by the balance of activity of the parties and the court, the increased role of the court to manage the process, the formation of evidence material.

The properties of effective justice must lead to the compliance of the procedural law, compliance with procedural deadlines, the right to establish the true facts and accurate application of the law to them.

Thus the efficiency of judicial activity can be measured not only by the level of compliance by civil procedural form. At a resolution of a civil dispute for the purpose of performing the task of a fair trial the court must determine the range of legal facts, which is associated with a controversial relationship. Judicial knowledge of the case should lead to a full and proper knowledge of the facts that are relevant to the case, it will ensure the adoption of decisions rightly. In the context of the adversarial process is not always achievable.

The main course in the development of contemporary civil procedure concluded bilateral convergence adversarial and investigative proceedings. Convergence is characterized by the fact that the development process understood as the optimal correspondence of activity of the parties and the court.

The court in preparation for the case and the court during the trial played an active role in maintenance of operative implementation of the legal proceedings in accordance with the rights of the parties.

According to the author empowering that attraction by the court participants in the process and the formation of evidence will contribute to the effectiveness of judicial protection.

Key words: procedural activity of the court, adversary proceeding, effective judicial protection.

Завданням судочинства при здійсненні правосуддя на засадах верховенства права є забезпечення кожному праву на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Євроінтеграційні процеси та імплементація Україною міжнародних стандартів правосуддя та забезпечення ефективного та справедливого судочинства набуло підвищеної актуальності. Відповідно до Загальної хартії судді суддя має ефективно і старанно виконувати свої обов'язки без будь-яких невинуватих затримок [1]. Стратегією реформування судочинства, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженою Указом Президента України 20 травня 2015 року, серед напрямів реформування визначено забезпечення незалежності, безсторонності та неупередженості суддів, а також підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій [2]. Оптимізація повноважень судів у зв'язку із європейськими тенденціями розвитку змішаного типу судочинства як співвідношення активності сторін та суду

пов'язана насамперед із підвищенням ролі суду у керуванні процесом.

Теоретичні основи вдосконалення окремих цивільних процесуальних інститутів, оптимізації цивільного судочинства розглядали в своїх роботах такі вчені-процесуалісти, як Н. О. Батурина, С. С. Бичкова, І. В. Губенко, К. В. Гусаров, С. Л. Дегтярьов, С. Ф. Демченко, В. В. Комаров, С. О. Короед, В. А. Кройтор, Д. Д. Луспеник, Л. М. Москвич, О. В. Немировська, М. А. Плюхіна, І. В. Решетнікова, В. І. Саранюк, В. І. Тертишніков, Г. П. Тимченко, М. К. Треушніков, О. І. Угриновська, І. В. Удальцова, С. Я. Фурса, А. В. Цихоцький, О. П. Чистякова, М. Й. Штефан, В. В. Ярков та ін. Процесуальна активність суду пов'язана із реалізацією у цивільному процесі таких принципів, як диспозитивність і змагальність, їх місцем у досягненні мети правосуддя у цивільних справах, була предметом розгляду зазначених вчених-процесуалістів, втім, не зважаючи на ґрунтовні дослідження, оптимізація та підвищення ефективності судочинства з позиції ролі процесуальної активності залишається невирішеним.

Метою статті є визначення процесуальних засобів забезпечення справедливості судочинства та ефективного судового захисту з позиції процесуальної активності суду у цивільному судочинстві. Враховуючи зазначену мету, слід проаналізувати законодавчі та теоретичні засади, які визначатимуть вплив суду на ефективність судочинства.

У загальних рисах під ефективністю правосуддя у цивільних справах розуміється здатність (властивість) правосуддя як виду здійснюваної судом у встановленій законом процесуальній формі державної діяльності з розгляду і вирішення конкретних судових справ з ухваленням по них законних, обґрунтованих і справедливих рішень забезпечувати за певних умов досягнення соціально значущих цілей. Ця здатність характеризується відношенням фактично досягнутих правосуддям цілей до нормативно встановлених [3, с. 152-154]. До властивостей ефективного правосуддя відносять дотримання встановленої процесуальним законом процедури, дотримання процесуальних строків, правильне встановлення достовірних фактів і точне застосування до них закону [4, с. 8].

Поняттям ефективності закріплюється її певна спроможність здійснити реальний благотворний вплив на певні правовідносини, внаслідок чого вирішується соціальний конфлікт та досягається соціальна справедливість. До критеріїв ефективності судової системи відносять ті, які відображають стандарти її організації, дають змогу оцінити якість роботи судової системи та пов'язані з досягненням позитивних цілей правосуддя, стандарти професіоналізму суддів та працівників суду, рівень легітимності інституту суду у суспільстві [5, с. 31-32]. Характеризуючи ефективність правосуддя у цивільних справах, А. В. Цихоцький зазначає, що міра ефективності правосуддя органічно пов'язана із основними його функціями. Оскільки на правосуддя у цивільних справах покладається кілька функцій, це означає, що оцінка ефективності в процесі їх здійснення визначається за допомогою ряду критеріїв, які характеризують ухвалення судами обґрунтованих і законних рішень; забезпечення судами прав осіб, які беруть участь у цивільних справах; забезпечення інших соціально корисних результатів, зазначених у законі [6, с. 27]. Враховуючи цілі та функції правосуддя у цивільних справах, умови ефективності правосуддя слід визначати, виходячи насамперед з умов формування нової державності та економіки.

Оскільки ефективність правосуддя є показником його якості, слід виходити із сутності правосуддя, яка є в найзагальніших рисах нічим іншим, як діяльністю суду, яка спрямована на досягнення передбачених законом цілей та завдань. В юридичній літературі широко досліджені гарантії судочинства (завдання цивільного судочинства) і гарантії прав осіб, які беруть участь у справі [7, с. 15-16; 8]. Так, відповідними процесуальними гарантіями слугує інститут підготовки справ до судового розгляду, у якому керівна роль відводиться суду, однак без здійснення підготовчих процесуальних дій відповідними суб'єктами дані приписи залишаться декларативними, а завдання цивільного судочинства – невиконаними, що поставить під сумнів наявність самих процесуальних гарантій та їх ефективність [9, с. 56]. Дані засоби та механізми їх реалізації повинні бути ефективними, забезпечувати оптимальний результат у вирішенні зазначених завдань.

Оптимізація судової влади переважно стосується тих чинників, які забезпечують ефективність судочинства через впровадження належних процедур судового розгляду. При цьому ресурси судової влади зосереджуються в судовій юрисдикції, дискреційних повноваженнях суду та обов'язковості судових рішень [10, с. 47]. Відповідно до позиції В. В. Комарова ідея активної ролі судді у керівництві цивільним процесом об'єктивно виникла на фоні загальних факторів неефективності цивільного процесу: судової тяганини та фактичної процесуальної нерівно-

правності сторін, дорожнечі, невизначеності з точки зору досягнення мети судового процесу – справедливого та ефективного розгляду приватних спорів [10, с. 405].

У науці цивільного процесуального права справедливо стверджувалось, що судові рішення, що не відповідає сутності процесу, не сприяє поставленим перед судочинством цілям, а ухвалення справедливого рішення повинно бути найголовнішим вектором для розвитку сучасного цивільного процесу [11, с. 27]. Загальносвітові проблеми ефективного судочинства можуть вирішуватися по-різному, через різне поєднання приватноправових і публічно-правових засад у встановленні процесуальних засобів. Наприклад, у Німеччині актуальними є публічно-правові методи судового захисту, пов'язані з посиленням влади суду та обов'язків сторін та покликані сприяти розвитку процесу (принцип концентрації) [12, с. 6]. Більшість вчених Німеччини вважають, що принцип змагальності втратив своє значення та німецьке судочинство не може здійснюватися без втручання суду, що буде слугувати швидкості, ефективності та справедливості судового розгляду. Більше того, на думку окремих вчених, принцип змагальності поступиться місцем принципу кооперативності та тим самим зникне межа між суддівським сприянням та принципом змагальності [10, с. 201].

Основні тенденції розвитку сучасного цивільного процесу полягають у двосторонньому зближенні змагального та слідчого типів судочинства. Зближення характеризується тим, що розвиток процесу розуміється як оптимальне співвідношення активності сторін та суду. Класична модель змагальності поступається процесуальній моделі, сутність якої полягає у реалізації ідей економічності та концентрації процесу, розділення відповідальності за хід процесу між сторонами та судом, посилення активної ролі суду внаслідок визнання того, що існує і суспільний інтерес у завершенні судочинства [13, с. 23-24].

Правосуддя по цивільній справі набуває властивості ефективності за умови, якщо в результаті розгляду конкретної цивільної справи суддя постановляє законне, обґрунтоване і справедливе рішення. Досягнення такої мети забезпечується закріпленням в нормах цивільного процесуального права юридичних засобів, покликаних створювати на всіх стадіях судочинства сприятливі умови для досягнення цілей судочинства. С. О. Короед в цьому аспекті наголошує на тому, що наділення суду активними повноваженнями в процесі з'ясування фактичних обставин справи, залучення учасників судочинства повинно бути визначальним у забезпеченні виконання завдань судочинства [14, с. 178-181].

Оскільки ефективність правосуддя слід визначати, виходячи з його цілей, завдань суду і по відношенню до конкретних суб'єктів, деякі процедури цивільного судочинства не відповідають потребам сучасного суспільства та є перешкодою для ефективного здійснення правосуддя. Відповідно до Рекомендацій Кабінету Міністрів Ради Європи суд повинен забезпечити оперативність судового розгляду із одночасним дотриманням прав сторін і принципу їх рівності. Активна роль суду полягає у можливості вимагати від сторін пояснень, які суд визнає необхідними, та особистої явки; викликати свідків, особливо коли йдеться про інтереси інших осіб, окрім тих, які беруть участь у справі; контролювати допит свідків; виключати з участі у розгляді справи осіб, чий можливі свідчення не стосуються цієї справи, обмежувати кількість свідків у справі тощо [15].

Відповідно до міжнародних принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування системи правосуддя, судові провадження зазвичай має складатися не більш ніж з двох судових засідань: перше засідання може бути попереднім слуханням підготовчого характеру, а в ході другого засідання можуть представлятися докази, заслуховуватись аргументи сторін і, якщо це можливо, ухвалюватись рішення. Суд має вживати заходів

для того, щоб всі дії, необхідні для проведення другого засідання, проводилися вчасно, окрім випадків встановлення нових фактів або за інших виняткових і важливих обставин. До будь-якого учасника процесу мають застосовуватися санкції, якщо він, отримавши відповідне повідомлення, не вдається до процесуальних дій у строки, встановлені законом або судом. Залежно від обставин такі санкції можуть включати позбавлення права на процесуальну дію, відшкодування завданих збитків чи витрат, накладення штрафу і відмову від розгляду справи.

Коли в ході судового провадження сторона поводиться недобросовісно, з очевидною метою затягнути провадження, суд має бути наділений повноваженнями або невідкладно ухвалити рішення по суті справи, або застосувати санкції, такі як накладення штрафу, відшкодування завданих збитків або позбавлення права на процесуальну дію; в особливих випадках суд має бути у змозі стягнути судові витрати з адвоката [15].

Суд має під час провадження у справі до судового розгляду та під час судового розгляду відігравати активну роль у забезпеченні швидкого здійснення провадження із додержанням прав сторін, включаючи право на рівне ставлення. Зокрема, суд має бути наділений повноваженнями вимагати від сторін необхідних роз'яснень, особистої явки, свідчень, принаймні у випадках, коли йдеться не лише про інтереси сторін у справі; контролювати процес отримання свідчень; виключати з провадження свідків, чий можливі свідчення не матимуть відношення до справи; обмежувати кількість свідків по конкретній обставині у справі, якщо кількість свідків виявляється зовеликою [16, с. 328-303].

У науці та у судовій практиці під час дослідження заходів з підвищення ефективності правосуддя традиційно оцінюється робота лише судових установ. Втім, ефективність судової діяльності залежить і від осіб, які беруть участь у справі, та інших учасників процесу. Тому, визначаючи шляхи оптимізації судової діяльності, слід оцінювати ефективність функціонування всіх суб'єктів [15]. Таку позицію слід підтримати, оскільки своєчасне залучення у справу учасників цивільного процесу та реалізація ними своїх процесуальних функцій, в першу чергу пов'язаних із доказуванням, на пряму впливає на досягання мети цивільного процесу. Суд повинен виконати обов'язок по наданню можливості потенційним співучасникам та третім особам, які заявляють самостійні вимоги, реалізувати свої процесуальні пра-

ва. Встановивши, що позов пред'явлений на захист прав, свобод чи інтересів, що належать не тільки позивачеві, а й іншим особам – потенційним співпозивачам, суд повинен сповістити останніх про справу [18, с. 86]. Хоча законодавець не використовує термін «ініціатива» суду, однак вона має припускатися, виходячи зі змісту норм процесуального права. Також за своєю ініціативою (або за заявою позивача) суд може постановити ухвалу про оголошення розшуку відповідача, якщо місце його фактичного перебування невідоме (ст. 97 ЦПК України) [19].

Ефективність судової діяльності може бути оцінена через досягнення судом істинних висновків про спірні правовідносини. При вирішенні цивільно-правового спору з метою виконання завдання здійснення справедливого судочинства суд повинен визначити коло юридичних фактів, з якими пов'язується виникнення спірного правовідношення. Отже, судові пізнання обставин справи, що здійснюється через процедуру доказування, повинно призводити до повного і правильного знання фактів, що мають значення для вирішення справи, що буде обумовлювати ухвалення правосудних рішень. В умовах змагального процесу це не завжди є досяжним.

За чинним законодавством надання доказів, враховуючи змагальні та диспозитивні засади цивільного судочинства, покладено на осіб, які беруть участь у справі. На суд покладена функція сприяння всебічному і повному з'ясуванню обставин справи, створення умов для всебічного, повного та об'єктивного з'ясування і дослідження доказів (ст. 10, 162 ЦПК). Низький рівень активності суду в цивільному судочинстві неминуче призведе до того, що в багатьох випадках судом не буде забезпечена реалізація особами, які беруть участь у справі, наданих законом процесуальних прав. У результаті цілі правосуддя не будуть досягнуті та правосуддя не матиме властивості ефективності. Тому підвищення процесуальної активності суду повинно бути визначальним при реформуванні судоустрою та цивільного судочинства.

Зазначені положення означають, що, не зважаючи на керівну роль змагальних та диспозитивних засад у розвитку цивільного процесу в Україні, справедливе судочинство може бути досягнуто виключно за умови підвищення процесуальної активності суду, основним напрямком якої може бути розширення повноважень суду з формування доказового матеріалу та залучення учасників процесу за своєю ініціативою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна хартія судді від 17 листопада 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_j63
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України 20 травня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#n12>
3. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам / А. В. Цихоцкий. – Новосибирск : Наука, 1997. – 392 с.
4. Губенко И. В. Эффективность правосудия как гарантия защиты нарушенного права : проблемы теории и практики : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.01 «теория и история права и государства ; история учений о праве и государстве» / И. В. Губенко. – Нижний Новгород, 2007. – 26 с.
5. Москвич Л. М. Критерії оцінювання ефективності судової системи / Л. М. Москвич // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 10. – С. 30–35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vvsu_2010_10_7.pdf
6. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.03 «гражданское право ; предпринимательское право ; семейное право ; международное частное право» / А. В. Цихоцкий. – Новосибирск, 1998. – 47 с.
7. Зайцев И. М. Устранение судебных ошибок в гражданском процессе / И. М. Зайцев. – Саратов : Изд-во Саратовского Университета, 1985. – 136 с.
8. Фильченко И. Г. Процессуальные гарантии принятия обоснованного судебного решения в гражданском процессе : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.15 «гражданский процесс ; арбитражный процесс» / И. Г. Фильченко. – Воронеж, 2010. – 26 с.
9. Богомолов А. А. Процессуальные гарантии правильности и своевременности рассмотрения и разрешения гражданских дел : Дисс. канд. юрид. наук по спец. : 12.00.15 / А. А. Богомолов. – Саратов, 2004. – 194 с.
10. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
11. Пути интенсификации работы судебной арбитражной системы в России : Сборник творческих работ студентов. – Омск : ОмГУ, 2009. – 109 с.
12. Малюкина А. В. Принцип концентрации гражданского процесса : основные теоретические положения и их реализация : Дисс. ... канд. юрид. наук по спец. : 12.00.15 / А. В. Малюкина. – 2008. – 156 с.

13. Здрок О. Н. Гражданский процесс зарубежных стран. Курс лекций : учебное пособие / О. Н. Здрок. – Мн. : БГУ, 2004. – 147 с.
14. Короєд С. О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства : монографія / С. О. Короєд. – Київ : Леся, 2013. – 508 с.
15. Щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 28 лютого 1984 року № R(84)5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_126
16. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ, 2015. – 708 с.
17. Москвич Л. М. Питання оптимізації функціонування судової системи / Л. М. Москвич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.Nsf>
18. Лукьянова И. Н. Процессуальные правила определения круга лиц, участвующих в деле, как фактор своевременного разрешения гражданского дела по существу / И. Н. Лукьянова // Современное право. – 2011. – № 3. – С. 82–88.
19. Луспенник Д. Д. Роль суду в цивільному змагальному процесі / Д. Д. Луспенник // Юридичний журнал. – 2004. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1156>

УДК 347.44

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ АКУШЕРСЬКИХ ТА ГІНЕКОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ

Герц А.А.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена цивільно-правовим аспектам договорів про надання акушерських та гінекологічних послуг. Зміст договору про надання акушерських послуг та зміст договору про надання гінекологічних послуг залишається мало дослідженим та законодавчо не врегульованим. Все це породжує ряд суперечностей на практиці. В роботі сформульовано висновки та пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з цього питання.

Ключові слова: договір про надання акушерських послуг, договір про надання гінекологічних послуг, пацієнт, лікар, медичний працівник, якість послуги, конфіденційність.

Герц А.А. / ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ДОГОВОРОВ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ АКУШЕРСКИХ И ГИНЕКОЛОГИЧЕСКИХ УСЛУГ / Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Украина

Статья посвящена гражданско-правовым аспектам договоров о предоставлении акушерских и гинекологических услуг. Содержание договора о предоставлении акушерских услуг и содержание договора о предоставлении гинекологических услуг остается мало исследованным и законодательно не урегулированным. Все это порождает ряд противоречий на практике. В работе сформулированы выводы и предложения по совершенствованию национального законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: договор о предоставлении акушерских услуг, договор о предоставлении гинекологических услуг, пациент, врач, медицинский работник, качество услуги, конфиденциальность.

Herts A.A. / CIVIL-LEGAL ASPECTS OF AGREEMENTS ON THE PROVISION OF OBSTETRIC AND GYNAECOLOGICAL SERVICES / Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

The article is devoted to the legal aspects of agreements on the provision of obstetric and gynaecological services. The content of the contract on the provision of obstetric services and maintenance contract for the provision of gynaecological services remains little studied and is not legally regulated. All this creates a number of contradictions in practice. The paper formulates conclusions and suggestions for the improvement of national legislation.

In the agreements on the provision of obstetric and gynaecological services should contain information about the properties and risks of surgery, the place of its implementation, it should be noted, surname, name and patronymic of the person who will perform the operation. Since the disclosure of the contents of these terms can be interpreted as incomplete informing the patient who is not a specialist in the field of medicine.

The parties to the agreements on the provision of obstetric and gynaecological services should include «Anesthetic management of surgical interventions and peroperative intensive therapy», as an important component of the postoperative period, analgesia, monitoring hormonal and electrolyte status and vital functions of the body.

Also in the agreements on the provision of obstetric and gynaecological services should allocate a separate partition for Privacy in which to secure the obligation of the contractor to keep confidential information regarding the customer for the obstetric and gynecologic service and other information obtained during the examination and treatment.

The obstetrician – gynecologist should prescribe medicines, and other treatments based on the medical necessity of treatment of patients, regardless of their own benefits, direct and indirect pharmaceutical companies or other suppliers.

Key words: contract for the provision of obstetric services, contract for the provision of gynecological services, patient, doctor, medical professional, quality services, privacy.

Становлення акушерства як самостійної клінічної дисципліни розпочалося у Франції на рубежі XVII-XVIII ст. У XVIII ст. відбувалося становлення акушерства в інших країнах. У XIX ст. бурхливий розвиток природознавства сприяв значним досягненням у галузі акушерства.

В Україні першу акушерську клініку було відкрито у Харкові у 1829 році. Реформу клініки і викладання акушерства здійснив талановитий учений Іван Лазаревич (1829-1902), автор фундаментальної праці «Курс акушерства». Здобув світову славу, винайшовши акушерсько-гінекологічні інструменти, серед яких прями і паралельні акушерські щипці.

Гінекологія виділилася у самостійну науку в середині XIX ст. Викладання гінекології як самостійної дисципліни було запроваджено з ініціативи московського вченого Володимира Снегірьова (1847-1916) [1, с. 133-134].

Метою статті є ґрунтовне дослідження змісту договорів про надання акушерських та гінекологічних послуг.

Питаннями договірних правовідносин в сфері надання медичних послуг в акушерстві та гінекології займались у своїх наукових дослідженнях А. Савицька, О. Пращов, С. Михайлов, О. Смотров, Р. Майданик, С. Антонов та інші.